

УДК 283 (160.2)

CAUSES AND THE CONSEQUENCES OF THE UOC-MP PROCEEDINGS ON THE POLITICS OF THE CONSTANTINOPOL PATRIARCHE UNDER UKRAINE IN 2018
ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПРОРАХУНКІВ УПЦ (МП) ЩОДО ПОЛІТИКИ
КОНСТАНТИНОПОЛЬСЬКОЇ ПАТРІАРХІЇ ВІДНОСНО УКРАЇНИ У 2018 РОЦІ

Kostiuk O.V. / Костюк О.В.

c.f.s., as.prof. / к.філос.н., доц.

ORCID: 0000-0003-1907-6307

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Heroiv Oborony 15, 03041

Національний університет біоресурсів та природокористування України
Київ, Героїв Оборони 15, 03041

Метою статті є з'ясування причин та наслідків прорахунків УПЦ (МП), щодо політики Константинопольської патріархії відносно України. Розглядаються основні засади політики Константинопольської патріархії відносно українського православ'я. Здійснюється оцінка позиції УПЦ (МП) щодо створення української автокефальної церкви за ініціативи Константинополя. З'ясовуються причини та наслідки проголошення автокефалії українського православ'я для УПЦ МП. Відмова від томосу з боку УПЦ МП викличе процеси трансформації та переформатування в середині церкви.

Ключові слова: автокефалія, константинопольський патріархат, РПЦ, УПЦ МП

Вступ. Національна держава з необхідністю, в контексті своїх життєвих і стратегічних інтересів формування, реалізує конфесійні інтереси нації як особливу зацікавленість до міжнародних відносин у сфері релігійно-церковного устрою. Така позиція держави окрім духовно-морального та соціально-культурного аспектів зумовлюється також турботою про національну безпеку в новітню епоху інформаційної експансії та гібридних воєн.

Характерним для України є те, що практично завжди релігійні центри, під юрисдикцією яких перебували її церкви, розміщувалися за її межами. Особливістю організаційної структури православ'я є те, що підпорядкування національних церков одна одній з необхідністю зумовлює політичну залежність нації або зумовлюється такою(2).

У 2018 році українське православ'я впритул підійшло до отримання томосу та створення автокефальної соборної церкви. У цьому контексті цікавими для дослідження є питання причин та наслідків зазначених процесів. Одне з питань розглядається у даній статті.

Метою статті є з'ясування причин та наслідків прорахунків УПЦ МП, щодо політики Константинопольської патріархії відносно України. Для досягнення мети дослідження необхідно виконати наступні завдання: 1) визначення основних засад політики Константинопольської патріархії відносно українського православ'я; 2) Оцінка позиції УПЦ МП щодо створення української автокефальної церкви за ініціативи Константинополя; 3) з'ясування причин та наслідків проголошення автокефалії українського православ'я для УПЦ МП.

Основна частина. Нас цікавить політика константинопольської патріархії саме в контексті відносин з РПЦ з приводу українського православ'я. Загалом у

взаєминах Константинополя і Москви протягом ХХ ст. виникало чимало проблем, першопричину яких варто шукати в політичних перетвореннях у Європі, змінах державних кордонів, переосмисленні ролі та місця православ'я у сучасному світі, принципів його внутрішньої організації і регуляції. Константинопольські патріархи докладали максимум зусиль для наповнення реальним змістом свого титулу «Вселенський». Зокрема це виявилось у претензії на пряму канонічну юрисдикцію над усіма православними діаспорами у світі, незалежно від їхнього національного походження, а також на верховний арбітраж у всіх спорах, що виникають між православними церквами(1).

Така позиція Константинополя неодноразово вступала у суперечність з інтересами інших церков і насамперед — Московського патріархату, який, не без впливу з боку світської влади, вже давно почав претендувати на реальну першість у Вселенському Православ'ї. Черговий виток погіршення їхніх відносин розпочався у 90-х роках минулого століття після прийняття патріархом Варфоломієм I під свій омофор у березні 1995 р. двох закордонних українських церков — УПЦ у США й УАПЦ у діаспорі та рішення Священного Синоду Константинопольської церкви про відновлення Естонської автономної православної церкви Константинопольського патріархату. Під час своїх візитів до Росії 1993 р. і України 1997 р. патріарх Варфоломій I заявляв, що визнає в Україні канонічною тільки Українську православну церкву (Московського патріархату).

Справою життя патріарха Варфоломія був Всеправославний собор. Тобто собор, який має статус Вселенського і вирішує основні актуальні питання православ'я. Останній Вселенський собор, що визнається православними пройшов у 787 році. Патріарх Варфоломій дуже хотів провести цей собор. Але це було неможливо без участі Російської православної церкви (РПЦ). Митрополит Кирило пообіцяв йому таку участь, але не дотримався обіцянки. У підсумку, Всеправославний собор таки пройшов в 2016 році, але він не став Всеправославним за складом.

11 жовтня та 3 листопада 2018 року Вселенська патріархія оприлюднила низку рішень синоду та підписала з Президентом України договір про співпрацю.

Зокрема були озвучені наступні положення. У 1686 році Константинополь своєю "Грамотою про надання" передав Патріархові Московському тільки право рукопокладати Митрополитів Київських. Таке рішення було зумовлене тодішньою складною безпековою ситуацією в регіоні й вважалось тимчасовим.

Передача права рукопокладання (хіротонії) аж ніяк не означала підпорядкування Української церкви Московському Патріархові в усіх інших аспектах. Київська (тобто Українська) митрополія з часу заснування й до наших днів була і є єпархією Вселенського, а не Московського патріархату. При передачі права на хіротонію Фанар особливо наголошував на двох умовах: Митрополита Київського мали обирати в Україні без участі Москви; Митрополит Київський під час Богослужіння зобов'язаний першим згадувати Вселенського Патріарха (що є свідченням підпорядкованості Української церкви безпосередньо Константинопольській). Однак Московський Патріархат

ніколи не дотримувався цих умов і здійснив незаконне приєднання та поглинання Української церкви. Константинополь через несприятливі історичні умови змушений був проявляти терпимість і мовчати, проте ніколи не відмовлявся від своїх прав, а Церква України *de jure* ніколи не припиняла бути канонічною територією Вселенського Патріархату.

Фактично це останні приготування до томосу про автокефалію. Про серйозність ситуації свідчить оприлюднена погроза від РПЦ – розірвати спілкування з Константинополем.

Сталося те у що УПЦ та РПЦ не вірили і чого не очікували. 25-го червня 2018 в Свято-Успенській Києво-Печерській лаврі відбулась архієрейська нарада, на якій обговорювалися перспективи надання Україні автокефалії від Константинополя, архієреї одностайно виступили проти автокефалії (72 підписи). На цьому вважали питання томосу буде закрите.

Останні десятиліття УПЦ (МП) постійно наголошувало на тому, що вони єдина канонічна православна церква в Україні. І в останні роки цей процес зазнав ще більшої інтенсифікації. Для цього використовувалися різноманітні заходи, які загалом зводились до двох типів: 1) демонізації опонентів; 2) проведення масових заходів.

Демонізація опонентів означає накладення на них анафема, іменування розкольникими та аморальними бездуховними людьми. Найбільше це стосується образу лідера УПЦ-КП Філарета, якого адепти УПЦ(МП) називають зневажливо лише за світським прізвиськом, підкреслюючи його відлучення від церкви.

Формою масових заходів є хресні ходи, найвідоміші та масові 2016 та 2018 років. Фактично хресна хода проголошує – більше ніхто крім нас не зможе зібрати стільки людей за покликом віри. Бо насправді і УПЦ-КП і УАПЦ відтворити подібний захід буде дуже важко, бо вони не мають тієї кількості активу, який лише і здатний забезпечити подібний масовий захід.

Треба визнати, що дана позиція є загалом обґрунтованою. Саме активні адепти, які цікавляться та приймають участь в житті церкви, регулярно причащаються, мінімум раз на тиждень ходять на службу є найбільш згуртованими та здатними відстоювати свої інтереси. Для цієї категорії адептів важлива канонічність церкви, бо інакше вони не отримують спасіння. Серед православних церков таку канонічність має лише УПЦ. Іншою стороною цієї ситуації є наявність діючих монастирів. Монахи фактично позбавляють себе сім'ї, сексуальних відносин, загалом світських розваг та задоволень заради віри і спасіння. Парадокс ситуації в тому, що КП має достатньо монастирів на папері, але має обмаль монахів в реальності, і по суті складається з білого святенництва, що користується світськими благами. І активних адептів це відвертає від церкви.

Висновки. Були розглянуті основні позиції Константинопольської патріархії та УПЦ МП щодо надання томосу українському православ'ю. На цій підставі доцільно відповісти на основне питання, щодо причин та наслідків прорахунків УПЦ МП щодо політики Вселенського патріарха відносно України.

Фактично УПЦ МП увірували у свою виключність, могутність єдино канонічність. У церкві не допускали навіть думки що її церквою матір'ю може бути хтось інший крім РПЦ, а відповідно і єдиного шляху отримання автокефалії через Москву. Якщо говорити церковною мовою то причиною прорахунків УПЦ МП є гординя. І тепер ієрархам, мирянам доведеться розбиратися з ситуацією, коли канонічність більше не є такою однозначною як раніше і розуміння церкви матері більше не є однозначним також.

Чи могло б змінитися рішення константинопольського патріархату залежно від стратегії та розуміння сучасних процесів в УПЦ МП? Ні. Оскільки причини видання томосу українському православ'ю з боку Вселенського Патріарха криються не у його відносинах з українським православ'ям, а у відносинах з РПЦ, яка претендує на домінування у православному світі. І тепер кліру та мирянам УПЦ МП доведеться підтверджувати або змінювати свій вибір щодо церкви матері якою була попередньо проголошена РПЦ.

На даний момент позиція УПЦ визначається ще й тим, що вона однозначно визнала себе канонічною частиною РПЦ і не залишила собі місця для адекватного маневру. Відповідно наступні її дії можуть бути індиферентними до ситуації, або антагоністичними. Тобто ніяк не реагувати на те, що відбувається, і просто молитися, або зчинити активний спротив. І називати те, що утворення української автокефальної православної церкви прозелітизмом з боку константинопольського патріархату, який зазіхає на канонічну територію РПЦ.

Як церква УПЦ більше не може приєднатися до Константинополя бо вже прийняла рішення про неможливість цього. І тепер питання приєднання до майбутньої автокефальної церкви в Україні для кліриків та мирян УПЦ МП може вирішуватись лише суто індивідуально. Цей процес дійсно почнеться не лише тому, що в УПЦ МП є критики проросійських позицій та настроїв, а й тому, що є клірики, які не бажають втратити свою владу в окремих церковних адміністративних одиницях. А саме йдеться про святі місця такі як Києво-Печерська Лавра, яка за законом перебуває в тимчасовому користуванні у релігійної громади. Однак не належить будь-якій церкві, а це означає, що держава може змінити своє рішення і передати її іншій громаді. І тут постане питання чи почнеться міжрелігійний конфлікт, чи можливо кліру УПЦ МП доцільніше увійти в автокефальну церкву в обмін на збереження контролю чи влади в окремих церковних адміністративних одиницях.

Однозначно одне – на УПЦ МП чекають перетворення і зміни, які вона не могла і не може зупинити.

Література:

1. Литвиненко О. Константинопольський патріархат і українські церковні проблеми / ZN.UA Випуск №31, 12 серпня-19 серпня, Режим доступу: https://dt.ua/SOCIETY/konstantinopolskiy_patriarhat_i_ukrayinski_tserkovni_problemi.html
2. Історія релігії в Україні: Навчальний посібник / За ред. А.М. Колодний, П.Л. Яроцький – К.: Т-во "Знання", КОО, 1999. - 735 с.

3. Саган, О. Н. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан / О. Н. Саган. – К.: Світ знань, 2004. – 912 с.

References:

1. Lytvynenko O. Konstantynopol's'kyj patriarhat i ukrajins'ki cerkovni problemy / ZN.UA Vypusk #31, 12 serpnja-19 serpnja, Režym dostupu: https://dt.ua/SOCIETY/konstantinopolskiy_patriarhat_i_ukrayinski_tserkovni_problemi.html2.
2. Istorija relihii v Ukraïni: Navčal'nyj posibnyk / Za red. A.M. Kolodnyj, P.L. Jaroc'kyj – К.: Т-во "Znannja", КОО, 1999. - 735 s.
3. Sahan, O. N. Vselens'ke pravoslav'ja: sut', istorija, sučasnyj stan / O. N. Sahan. – К.: Svit znan', 2004. – 912 s.

Abstract. *The purpose of the article is to find out the causes and consequences of the errors of the UOC (MP) regarding the policy of the Patriarchate of Constantinople in relation to Ukraine. The main principles of the policy of the Patriarchate of Constantinople concerning the Ukrainian Orthodoxy are considered. The assessment of the position of the UOC-MP (IC) on the creation of the Ukrainian Autocephalous Church is under way at the initiative of Constantinople. The reasons and consequences of the declaration of autocephaly of Ukrainian Orthodoxy for the UOC-MP are clarified. The rejection of the tomos (from the side of the UOC-MP) will call for transformation and transformation processes in the middle of the church.*

Key words: *Autocephaly, Constantinople Patriarchate, ROC, UOC-MP*

Статья отправлена: 12.11.2018 г.
© Костюк О.В.